Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları No: 27

EMEĞİN DEĞERİ:
DİN ve EMEK İLİŞKİSİ

Editörler
Ali ARSLAN
Bahattin TURGUT
Behram HASANOV
Mustafa SEZER

Zonguldak 2018

HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETİNDE EMEĞİN DEĞERİ

Bahattin TURGUT*

Giriş

Allah Teâlâ, insanı en güzel biçimde yarattı,[1] eylemlerinden sorumlu kıldı ve başıboş bırakmadı.[2] İnsanın emek vererek elde ettiklerinin faydalısıyla zararlısıyla kendisine ait olduğunu, iş ve eylemleri sonucunda elde ettiklerinin ileride önüne çıkarılacağını bildirdi.[3] Hayatını yararlı işler (salih ameller) yaparak geçirmesi için insana peygamberleri model şahsiyetler olarak gönderdi. En son olarak da insana her yönüyle en güzel örnek (üsve-i hasene) olan Hz. Muhammed (s.a.v.)'i gönderdi.

Hz. Muhammed (s.a.v), ömrü boyunca meşru yollardan emek harcayarak kazanç elde etmeye çalışmıştır. Meşru olmayan yollardan kazanmaya tevessül etmemiştir. İnananları da emek sarf etmeksizin meşru olmayan yollardan kazanç elde etmekten sakındırmıştır. Bundan dolayı yaratılış gayesine uygun olarak salih ameller işleyerek yaşamı devam ettirmek, el emeği, göz nuru ve alın teri ile helal kazanç elde ederek çoluk- çocuğunu geçindirmek her inanan insanın hayat düsturu olmuştur. Hz. Peygamberin hayatı bütün Müslümanlar için örnek teşkil ettiği gibi özellikle de rızkını helal yollarla elde etmeye çalışan emektar insanlar için ibret alınması gereken örneklerle doludur.

Bilindiği üzere kazancın meşru yollarla kazanılanı olduğu gibi gayrimeşru yollardan kazanılanı da vardır. İslam meşru yollarla, emek vererek elde edilen kazancı helal, diğerlerini haram kılmıştır. Bu durum genel olarak Kur'an-ı Kerim'deki yasaklardan (haramlardan) da anlaşılmaktadır. Kumar, hırsızlık, rüşvet, karaborsa ve faiz gibi gayrimeşru yollarla kazanç elde etmek Kur'an-i Kerim'de haram kılınmıştır. Gayrimeşru kazanç yolları Hz. Peygamberin sünnetinde de ayrıca yasaklanmıştır.

İnanan insan, İslam'ın yasakladığı kazanç yollarını bir tarafa bırakarak, meşru kıldığı yoldan kazancını elde etmeye çalışmak durumundadır. Böyle bir kazancı elde

* Yrd. Doç. Dr. Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

1 "Andolsun ki biz insanı en güzel biçimde (ahsen-i takvim) yarattık." (Tin, 95/4.)

2 "İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?" (Kıyamet, 75/36)

3 "İnsan için sadece kendi çalıştığı vardır ve çalıştığı da ileride görülecektir." (Necm, 53/39-40).

etmek için öncellikle emek sarf etmek gerekmektedir. Meşru kazancın hemen hepsinde göz nuru ve alın terinin eksik olmadığını da burada hatırlatmak gerekmektedir. Alın teri dökerek helal yoldan elde edilen kazanç gerçekten emek sonucu elde edilen kazançtır. Yüce dinimiz bu nedenle emeğe büyük önem vermiştir. Bu konuda Hz. Peygamberin sünneti bizi aydınlatmaya yeterlidir. Bu noktadan hareketle biz bu yazımızda "Hz. Peygamberin sünnetinde emeğin değeri" konusunu ele almak istiyoruz.

1. Hz. Peygamberin Sünnetinde Kazanç Yolları

Kur'an ve sünnete göre helal ve haram ölçülerine riayet etmek kaydıyla çeşitli yollarla kazanç temin etmek mümkün görülmüştür. Buna göre bir insanın dürüst bir şekilde kendi işinde çalışarak yahut başkasının işinde çalışarak yahut emek - sermaye ortaklığı kurarak helal kazanç temin etmesi mümkündür. Aynı şekilde aldatma ve haksız kazançtan uzak durarak, karşılıklı rızaya dayanan ticaret yoluyla da kazanç temin etmek, helal ve meşrudur. Adalet ilkelerine uymayan ve başkasının hak kaybına sebep olan ticaret de gayrı meşrudur.[4]

Hz. Peygamber hadis-i şeriflerinde helal kazancı vurguladığı gibi, onu kazanmanın yollarını da göstermiştir. Onun sünneti incelendiğinde emek verilerek elde edilen helal kazanca ne denli önem verdiği anlaşılır. O hayatı boyunca elinin emeğini yemeğe ve helal yoldan kazanmaya önem vermiştir. Bu sebeple o, helal yoldan kazanmak için çocukluğunda çobanlık yapmıştır. Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet edilen bir hadis-i şerifinde, "Hiçbir peygamber yoktur ki çobanlık yapmış olmasın"[5] buyurarak helal kazanç yollarından biri olan çobanlığın aynı zamanda bir peygamber mesleği olduğuna da işaret etmiştir.

Aynı şekilde helal kazanç elde etmek için Hz. Peygamber, peygamberlik öncesi dönemde ticaretle de uğraşmış, dürüst bir tüccar olarak toplumda ün yapmıştır. Dürüst bir tüccar olarak şöhret bulması, onun Hz. Hatice ile tanışmasına vesile olmuştur. Hz. Hatice'nin ticaret mallarını Suriye taraflarına bir kervanla götürmüş, bu malları satarak Hz. Hatice'ye önemli ölçüde bir kazanç sağlamıştır. Bu durum Hz. Hatice'yi etkilemiş ve onunla evlenmesine vesile olmuştur.[6]

4 Bk. Çetintaş, Recep, "Ticârette Helâl Kazancın Temel Esasları", *Helal Kazanç*, Bülent Ecevit Üniversitesi yayınları, Edit. Hasan Meydan vd., Zonguldak, 2016. s. 33.

5 Buhari, İcare, 2.

6 Belazürî, Ahmed b. Yahya b. Cabir, *Ensabu'l-Eşraf*, Daru'l-Fikr: Beyrut 1996, I, 107.

Hz. Peygamber'in ticarî hayatındaki örnek uygulamaları daha sonra bazı sahabeler tarafından dile getirilmiştir. Onun örnek bir tüccar oluşu, İslam tarihi boyunca Müslüman tüccarlar tarafından ticarî iş ve ilişkilerde örnek alınmasına yol açmıştır. Onun örnekliğinde yürütülen ticari faaliyetlerle İslam dünyasında bir tüccar medeniyeti kurulmuştur.[7] Bu tüccar medeniyetine katkı sağlayan tüccarları Hz. Peygamber: "Dürüst tüccar, peygamberler, sıddîklar (dosdoğru kimseler) ve şehitlerle beraberdir."[8] buyurarak cennetle müjdelemiştir. Hadis-i şerif, helalinden dürüst bir şekilde emek sarfederek elde edilen kazancın değerli olduğunu vurgulamıştır. Onu kazanan, o kazançla ailesini geçindiren tüccarın ise cennetlik olduğuna işaret etmiştir.

Hz. Peygamber'in ashabı arasında büyük servetlere sahip tüccarlar olduğu gibi, ailesini geçindirmek için bir kazanç kapısı bulamayanlar da vardı. Allah Resulü, bu durumda olanlara sahip çıkıp onlara dilenmeyi değil, meslek edinmenin ve helalinden kazanmanın yollarını öğretmiştir. Zübeyr b. Avvam'dan rivayet edilen bir hadis bu konuya açıklık getirir niteliktedir: "Sizden birinizin urganını alıp dağa gitmesi ve sırtında bir bağ odun getirip satması, böylece Allah'ın onun itibarını koruması, bir şey verip vermeyecekleri belli olmayan kimselerden dilenmesinden daha hayırlıdır."[9] Hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere, kişinin dilenmeden, emek sarf ederek elde ettiği kazancı, başkasının minneti altında kalarak ve dilenerek elde ettiği ile kıyaslanmayacak derecede daha değerli bir kazanç olarak kabul edilmiştir. Nitekim insanlar versin veya vermesin dilenmektense geçimini sağlamak için helal yoldan kazanç elde etmek hem birey hem de toplum için daha hayırlıdır. Helal yolla elde edilen kazancın en hayırlı kazanç olduğuna Mikdam (r.a.)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif şöyle işaret etmektedir: "Hiç bir fert elinin emeği ile kazandığından daha hayırlı bir yemek yememiştir. Allah'ın peygamberi Davud (a.s.) da el emeği ile kazandığını yerdi."[10] Hz. Peygamber, bu mübarek sözüyle Davud (a.s.)'un çalışıp kazanarak geçimini sağlamasını bir model olarak inanan insanlara sunmaktadır.

Peygamberlerin model insanlar olduğu gerçeğini kabul ederek hayatını ona göre tanzim eden bir kimse başkasının el emeği ile kazandığına saygı duyar. Baş-

7 Abdullah Kahraman, "Serahsî'de Helal Kazanç Teorisi ve İktisadi Hayata Etkileri", *Uluslararası Serahsî Sempozyumu (15-17 Ekim 2010),* Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Gaye Vakfı, DİB Yayınları: Ankara 2013, s. 101.

8 Tirmizî, Buyu', 4.

9 Buhari, Zekât, 50.

10 Buhari, Buyu', 15.

kasının kazancını haksız yollarla elde etmeye yanaşmaz. Başkasının emeğine saygı duyan kimse, kendi el emeğiyle kazandığına büyük önem verir. Onu tüketmeye bile kıyamaz. Onu emek sarf ederek elde ettiğinden dolayı, ona paha biçilmez bir değer verir. Zaten Hz. Peygamber de bu yüzden "en hayırlı kazancın, kişinin kendi elinin emeği ile elde ettiği kazanç[11] olduğunu dile getirmiştir.

Bütün bunların aksine emek vermeden haksız yollarla elde edilen kazancın ise doğal olarak kıymeti, onu gayrimeşru yoldan elde eden kimse tarafından bile bilinmez. Böyle bir kazanç, er veya geç kimseye fayda vermeden geçip gittiği gibi ardından bir dizi zarar bırakır. Bu zararın en azı o kişiyi "artık helal- haram tanımayan, çoluk çocuğunu gayr-i meşru (haram) yollarla elde ettiği kazançla geçindiren" bir fert konumuna getirir ki fert ve toplum için bu, dinimizin hiç hoş karşılamadığı bir durumdur.

Şurası bir gerçektir ki Hz. Peygamber, saadet asrında şirk toplumundan çıkararak İslam'a kazandırdığı güzîde insanlardan insanlık tarihinin en seçkin toplumunu meydana getirmiştir. Hz. Peygamberin yaşayıp ashabını yetiştirdiği çağa, Asr-ı Saadet denilmesinin sebebi de budur.[12] Toplumda haksız kazanç, menfaate dayalı hediye kabulü ve rüşvet alıp- verilmesi gibi emeğin manevî değerini düşüren olumsuzluklar, İslam'ın hedeflerine uygun düşmemektedir. Hz. Peygamberin 23 sene boyunca emek vererek, eğiterek yetiştirdiği saadet asrının insanı, dünya ve ahiret dengesine ihtimam göstererek rızkını helalinden elde etmiş, helalinden yaşamaya çalışmıştır.

Rızkın Allah'tan geldiğine, Allah vergisi olduğuna inanan insan, rızkını elde etmek için mücadele ederken, Allah'ın rızasını asla unutmamalıdır. Bu konuya dair saadet asrından bize ışık tutacak birçok örnek bulabiliriz, ancak bu konuda bir misal vermekle yetinmek istiyoruz. Nitekim Hz. Peygamberin "benim havarim" dediği, Zübeyr b. Avvam, Mekke'de ticaretle uğraşan ve ticaretten iyi kazanan biriydi. Günün birinde arkadaşları: "Ya Zübeyr! Bu kadar malı nasıl kazanıyorsun?" diye sordular. Bunun üzerine o: "Kimsenin gözü malımda kalmayacak şekilde ticaret yapıyorum. Ticaretimi sadece kâr elde etmek için yapmıyorum. Bu niyetimden dolayı Allah da bereketini ihsan ediyor," diye cevap verdi. Ashabın Zübeyr b. Avvam ile olan bu diyaloğundan da anlaşılacağı üzere ticarette doğruluk ve dürüstlük ilkesine sahip olmak

11 Buhari, Buyu', 15

12 Mehmet Emin Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, DİB: Ankara 2017, III, 501.

Allah'ın yardımına vesile olmaktadır. Yüce Allah, insanın emeğini ve çekilen zahmetini zayi etmeyip, helal kazancın bereketini lütfetmektedir.[13] Hz. Zübeyr'in "ticaretimi sadece kâr elde etmek için yapmıyorum" sözü onun ticaretini, Allah rızası için yaptığını göstermektedir.

2. Helal Kazanç

Helal kazanç, İslam'ın belirlediği ölçü ve esaslara uygun olarak elde edilen kazançtır. Kazançta verimliliği artırmak için iş gücünün ve zamanın iyi kullanılması esastır. Hz. Ali (r.a.)'den rivayete göre Resulullah (s.a.v.): "Allah'ım! Ümmetim için günün erken vakitlerini bereketli kıl!"[14] buyurmuştur. Bu hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere helal kazançta vakit düzeni önemli bir husus olarak öne çıkmaktadır.

Geleneksel zamanlarda, Müslümanlar çalışma hayatına, günün en bereketli zaman dilimi olan sabah namazı vakti ile başlar, gün aydınlanırken kendisini hayırla rızıklandırması duasıyla Allah Teâlâ'ya iltica eder, ibadet aşkıyla ve şevkle helalinden kazanmaya, geçimini alın teriyle, el emeğiyle temin etmeye koyulurdu.[15] Hz. Osman (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadiste de Allah'ın Rasulü: "Sabah uykusu, rızkın azalmasına sebep olur."[16] buyurarak sabah namazından sonra uyumayıp çalışmanın gerekliliğine işaret etmişlerdir. "Erken kalkan yol alır," atasözünde de ifade edildiği gibi çalışmaya erken başlayanın günü daha verimli, kazancı daha bereketli olur.

Yüce dinimizin ortaya koyduğu yükümlülüklerin temelinde, dinin ve insanın emeğinin korunması gibi yüce maksatların olduğunu da belirtmeliyiz. Medineli bir sahabi olan Numan b. Beşir'in rivayet ettiği bir hadis-i şerif bu konuya açıklık getirmektedir. Ona göre Hz. Peygamber: "Helal bellidir; haram da bellidir. Bu ikisinin arasında ise bazı şüpheli şeyler (alanlar) vardır, fakat insanların çoğu bunları bilmezler. Kim şüpheli şeylerden kaçınırsa, dinini ve ırzını (namusunu) korumuş olur,"[17] buyurarak helal ve haram sınırlarını gözeterek dinin kutsal kabul ettiği emeğe saygılı davranmanın dine ve namusa karşı gösterilecek hassasiyetle eşdeğer olduğunu bildirmiştir.

13 Özafşar, V, 28.

14 İbn Hanbel, I, 153.

15 Özafşar, V, 38.

16 İbn Hanbel, I, 73

17 Müslim, Müsâkât, 107; Buharî, İman, 39.

3. Helal Kazançta Emeğin Yeri

Hz. Peygamber (s.a.v) kendi himayesinde olup İslam toplumuna hizmet yolunda emek veren insanlara çok önem vermiştir. Sosyal konumu ne olursa olsun Allah rızası için emektar insanlara değer vermiş, emeğin sahibini yüceltmiştir. Toplum için büyük önemi haiz işleri yapanları taltif etmekle yetinmeyip, küçük çaplı hizmetlerde bulunanlara da değer vermiştir. Mescid-i Nebi'nin temizliğini yapan bir kadını ve onun emeğini örnek verebiliriz. Resulullah (s.a.v), bir gün Mescid-i Nebi'nin temizliğini yapan kadını görmeyince, merak edip; kadının nerede olduğunu sormuş, vefat ettiği kendisine bildirilince üzülmüş, kadının cenazesini haber etmemeleri sebebiyle ashabına sitem etmiştir. Kadının mescide emek harcaması sebebiyle onun mezarını kendisine göstermelerini istemiş, ashabın mezarı göstermeleri üzerine Allah'ın Resulü o emektar kadının mezarının başında onun cenaze namazını kılarak ona dua etmiştir.[18] Bu örnekte Allah Resulü'nün hayatında emektar insanlara ne derece vefalı olduğu, onların emeğini yücelttiği görülmektedir. Aynı şekilde Hz. Peygamber, insanın enerjisini harcayarak, alın teri dökerek yaptığı işi ve elde ettiği kazancı çok önemsemiştir. Bu bağlamda çalıştırılan işçilerin "alnının teri kurumadan hakkının verilmesini"[19] tenbih ederek işçinin emeğine dikkat çekmiştir. Hz. Peygamber, bu uyarısıyla çalışıp didinerek, emek vererek çalışan ve gerçekten bir şeyler üreterek ortaya koyan emektar insanların sömürülmeden haklarının verilmesini istemiştir. Peygamberimizin bu hadis-i şerifiyle toplumumuzun emektar insanları olan işçileri ucuza çalıştıran, zaman zaman da hakkını vermeyen, ama işçinin ürettiği ile servetine servet katan merhametten yoksun işverenlere de önemli bir mesaj vermektedir. Hz. Peygamber, işçilere ücretlerini ödemeyip sömürenlerin kıyamet gününde Allah'ı karşılarına alacaklarını haber vermiştir.[20]

İslam, emeğin sömürülmesine karşıdır. Sömürü çeşitlerinden biri de ihtiyacı olmadığı halde dilenmektir. Bir zaruret olmadan dilenen insanlar, emektar insanların kazancını sömürmektedir. Özellikle de merhamet sahibi insanların Allah'ın adını anarak ihtiyacı olmadığı halde duygu ve merhamet sömürüsüne maruz bırakılarak dilenenlere yardımda bulunmak zorunda kalması, gerçekten emeğin bir başka açıdan sömürülmesidir.

18 Müslim, Cenaiz, 71.

19 Beyhakî, *Sünenü'l-Kübra*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye: Beyrut 2008, VI, 193.

20 Buharî, İcare, 10.

Fertlerin emeği bir çeşit dilenme ile sömürüldüğü gibi toplumun emeği ile kurulan bazı hayır kurumları da art niyetli ve dürüst olmayan bazı insanlar tarafından sömürülmektedir. Gerçek ihtiyaç sahibi insanlara yardım amacıyla kurulan dernek veya vakıf gibi hayır kuruluşları, ihtiyaç sahibi olmayan bazı şahısların gerçeğe aykırı beyan ve belgelerle yardım talep ederek hiçte hak etmedikleri bir kazancı elde etmeleri bir nevi sömürüdür ve haksız kazançtır. Böyle bir yola başvurmak fakir durumda olan insanların hakkını gasp etme anlamı taşımaktadır. Aynı zamanda bu tür davranışları sergileyenler toplumdaki güveni sarsmakta, sosyal adaletin tecellisine de ayrıca engel olmaktadırlar.

Hz. Peygamber, devlet hizmetinde bulunup yetki sahibi olanların, görevlerini kötüye kullanarak, vatandaşların saf ve iyi niyetlerini sömürmesini, yani onların kendi emekleriyle kazandıklarını hediye veya rüşvet kabilinden almalarını da yasaklamıştır. Asr-ı saadette yaşanan bir olay bu konuya açıklık getirir niteliktedir: Hz. Peygamber, Ezd Kabilesi mensubu İbnu Lutbiyye isimli bir kişiyi Benî Süleym kabilesine zekât âmili olarak görevlendirmişti. Adam, zekât toplama görevini tamamlayıp Medine'ye döndüğünde zekat için tahsil ettiği malları Hz. Peygamber'e teslim etmiş, ancak bir miktarını kenara ayırıp, "Ey Allah'ın Resulü! Bu size aittir. Bu da bana hediye olarak verilendir." demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Hakikaten durum öyleyse, sen kendi evinde otursaydın yine de bu hediye sana verilir miydi?" diyerek adama çıkışmıştı. Bu olayın ardından Hz. Peygamber halkın karşısına geçip, insanların haksız yere elde ettiği malların, kıyamet günü ağır bir ceza olarak karşılarına çıkacağını oradakilere ilan etmişti.[21] Bu olay günümüzde yetkili mevki ve makam sahipleri için önemli bir ders niteliği taşımaktadır. İnsan için bir emanet olan yetki, gerçekten iyiye kullanıldığı takdirde cenneti bile kazandırabilecek bir özelliğe sahiptir. Ama bunun aksine yetki dünyalık mal devşirmek için kullanıldığında ise ne acıdır ki cehennem kapılarını aralayabilecek, insanın ahiret hayatının kararmasına vesile olacak niteliktedir.

4. Sosyal Açıdan Helal Kazancın Önemi

Toplum açısından helal kazanç önemli bir değerdir. Özellikle de aile geçiminde helal kazancın önemi büyüktür. İyi bir anne ve baba olabilmek için öncelikle çocuğu hiçbir harama bulaştırmadan yetiştirmek çok önemlidir. Bu yüzden toplumumuzda helal-haram hassasiyeti olan Müslümanlar, çocuklarının emdiği süte, aldığı gıdaya, giydiği elbiseye kadar hassasiyet göstermelidirler.

21 Buharî, Hıyel, 15.

Dünya hayatında en zor iş, insan yetiştirmek olduğu gibi, en karlı yatırım da insana yapılanıdır. Yani insanın yetiştirilmesi hayatî önem taşımaktadır. Buna göre insana verilen emeğin en muteber emek olduğu söylenebilir. Çocuğun yetiştirilme aşamalarında yerli yerince emek sarf etmekten sakınan ebeveynlerdeki zamansız yakınmaların bir anlam ifade etmediği ve toplumda karşılık bulmadığı bilinen bir gerçektir.

Bilindiği gibi ailenin çocuğa karşı sorumluluğu, çocuk henüz anne karnında iken başlamaktadır. Çocuğun manevi donanım ile büyümesinde ailenin emeği kadar helal kazanç noktasında gösterdiği titizlik de önem taşımaktadır. Allah Resulünün şu beyanı bu konuya açıklık getirecek niteliktedir: "İnsanın yediği şeylerin en güzeli, kendi kazancından olandır ve kişinin çocuğu onun kazancındandır."[22] Allah'ın Resulü bu hatırlatmayla insanın emek sarf ederek elde ettiği helal lokmasının en lezzetli lokma olduğunu; nice emeklerle büyüttüğü çocuğunun ise en sevimli kazanç olduğunu dikkatlerimize sunmak istemiştir. Ebeveyni tarafından büyük bir titizlikle yetiştirilen gençlerin, toplum tarafından "helal süt emmiş" sözüyle nitelendirilerek takdir edilmesi ne kadar da manidardır.

Aslında ailesini geçindirmekten sorumlu olanlar, hiçbir zaman bu sorumluluğu ihmal etme veya üzerlerinden atma gibi bir hakka sahip değillerdir. Abdullah b Amr (r.a.)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif bu konuya ışık tutmaktadır: "Bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi, kişiye günah olarak yeter."[23] Bize hayatın her safhasında örnek olan Hz. Peygamber, ailesinin geçimi konusunda da bize en güzel örnek olmuştur. O, ailesini kimseye muhtaç etmeden geçindirmiştir.

Hz. Peygamber, ümmetine, aile fertlerini kimseye muhtaç etmeden geçindirmeyi ihmal edilemez önemli bir görev olarak yüklerken ideal bir gerçeğe de parmak basmıştır. Başkasına yük olmadan el emeğiyle geçinmenin en ideal bir yaşam şekli olduğunu vurgulamıştır.[24] Ailenin fertleri açısından bakıldığında, geçinmenin zor olduğu ortamlarda gücü, kuvveti ve enerjisi yerinde olan gençlerin emek harcayarak kazanmak yerine çalışmadan ebeveynine yük olup onların sırtından geçinmeyi yeğlemesi de hem fert hem de toplum için talihsiz bir durum olsa gerektir.

22 Nesâî, Buyu', 1.

23 Ebu Davûd, Zekât, 45.

24 Buhari, Buyu', 15.

"İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır"[25] hadis-i şerifini kendisine düstur edinen nice hayırsever insan emek vererek meşru yollarla elde ettiği kazancının dünyada topluma, ahirette de kendisine fayda vermesi için malını toplum yararına Allah rızası için vakfetmeyi tercih etmiştir. Yani kendisine ahiret yolculuğunda azık yapmıştır. Gerçekten tarih boyunca Allah ve Resulünün teşvikleri sebebiyle el emeğinin ürünü olan malını vakfedenler tarafından meydana getirilen hayrî kurumlar, İslam toplumlarının sosyal ve dinî hayat için gerekli olan ihtiyaçlarına cevap vermiştir. Aslında atalarımızın vakıf bilinciyle gerçekleştirdikleri bu fedakârlıkları "vakıf medeniyeti" gerçeğini ortaya çıkarmış ve tarihe zengin bir miras bırakmıştır. Bu durum insanların kendi el emeği ile kazandıkları mallarını istedikleri takdirde nasıl tarihe mal ettiklerinin de göstergesidir. Atalarımız, emeklerinin semeresi olan hayrî eserlerinin dünya durdukça yaşaması için yaptıkları hayrın bir tapusu niteliğinde olan vakfiyeler de tanzim etmişlerdir. Bu vakfiyelere vakfın idamesi ve idaresi için gerekli hususları kaydettirerek emeklerinin insanlığa faydalı olmaya devam etmesi için tedbirler almışlardır.

Vakfiyeler, vakıf eserlerin tapusu, vakıf eserler ise memleketimizin bir İslam ülkesi olduğunun en görkemli göstergesidir. Devletçe ve milletçe bu eserleri korumak ve yaşatmak hem atalarımıza vefanın, hem de özümüze sahip çıkmanın bir gereğidir.

Sonuç

Hz. Peygamber'in sünnetinde emek, helal kazancın anahtarı olarak takdim edilmiştir. Emek kutsanmıştır. Buna karşın haksız kazanç kınanmıştır. Hz. Peygamber, insana ve emeğine büyük bir değer atfetmiştir. İnsanın sarf ettiği emeğin değerini helal kazanca bağlamıştır. Aslında toplumu oluşturan fertlerin bu hususa riayet etmesi, ideal ve temiz bir toplumun oluşması açısından da önemlidir.

Temiz bir toplumun oluşması için önemli ilkelerden biri de el emeğine gösterilen saygıda yatmaktadır. Toplumun emektarları olan insanların el emeği ile meydana getirdikleri kazanç kolay elde edilmemektedir. İnsanın bir şeyler kazanması, bazen hayatının kıymetli vakitlerini harcayarak çaba sarf etmesini, bazen de göz nuru dökmesini gerektirmektedir. İnsanlık için faydalı ve güzel olan her şey bir emeğin eseridir. İdeal bir toplumun yeniden inşası için insanların helal yolla geçimlerini temin etme zorunluluğu olduğu gibi birbirlerine saygı göstermeleri de gereklidir. İdeal toplumda insanların birbirlerine saygı duymaları, geçimini helal yoldan kazanmalarından kaynaklanmaktadır. Bu da toplumun emeğe olan saygısının bir göstergesidir.

25 Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 400.

Kaynakça

Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdillah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *el-Müsned*, Beyrut, 1991.

Belazürî, Ahmed b. Yahya b. Cabir, *Ensabu'l-Eşraf,* Daru'l-Fikr: Beyrut 1996.

Beyhâkî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali (ö. 458/1066), es-*Sünen'ül-Kübrâ,* Dâru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut 2008.

Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğîre el-Cûfeî (ö. 256/870), *el-Câmi'u's-sahîh*, (nşr. Muhammed Muhsin Hân), Medînetü'l-münevvere, ts.

Çetintaş, Recep, "Ticârette Helâl Kazancın Temel Esasları", *Helal Kazanç*, Bülent Ecevit Üniversitesi yayınları, Edit. Hasan Meydan vd., Zonguldak, 2016.

Ebu Davûd, Süleyman b. El-Eş'as es-Sicistanî el-Ezdî, *Sünen-i Ebî Davud*, el-Mektebetu'l-İslamiyye: İstanbul 1991.

Kahraman, Abdullah, "Serahsî'de Helal Kazanç Teorisi ve İktisadi Hayata Etkileri", *Uluslararası Serahsî Sempozyumu (15-17 Ekim 2010),* Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Gaye Vakfı, DİB Yayınları: Ankara 2013, s. 101-125.

Müslim, Müslim bin Haccâc bin Müslim el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî, *Sahih-i Müslim*, Beyrut, 1987.

Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (ö. 303/916), *Sünen-i Nesâî,* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut, 1988.

Özafşar, Mehmet Emin vd., *Hadislerle İslam,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınevi: Ankara 2017.

Şener, Abdulkadir; Sofuoğlu, Cemal; Yıldırım, Mustafa, *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli,* TDV Yayınevi: Ankara 2014.

Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevr (ö. 270/884), *Sünen-i Tirmizî*, (nşr. Muhammed F. Abdülbâkî), Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut 2008.